

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
OŚRODEK INFORMACJI 693 - 58 - 95, 625 - 76 - 23 00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/71/2000

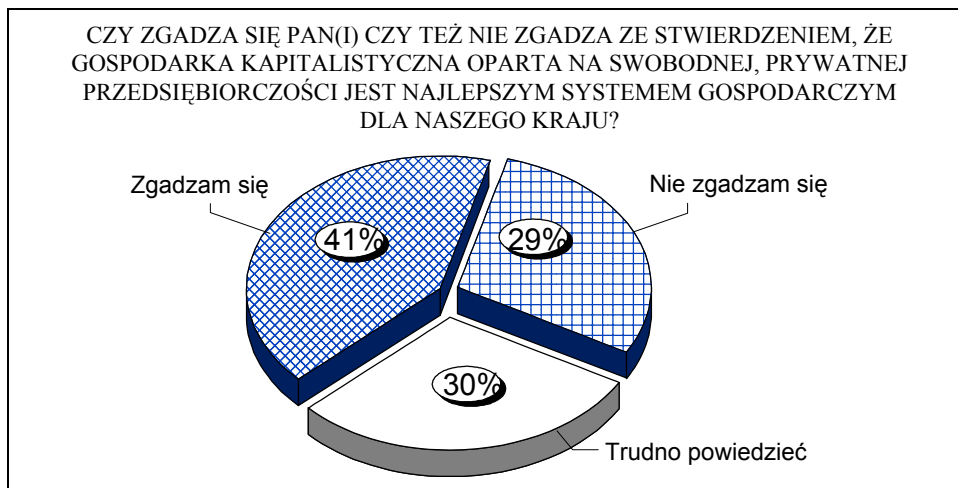
POLACY O GOSPODARCE WOLNORYNKOWEJ, SOCJALIZMIE I ZMIANACH GOSPODARCZYCH OSTATNIEGO DZIESIĘCIOLECIA

KOMUNIKAT Z BADAŃ

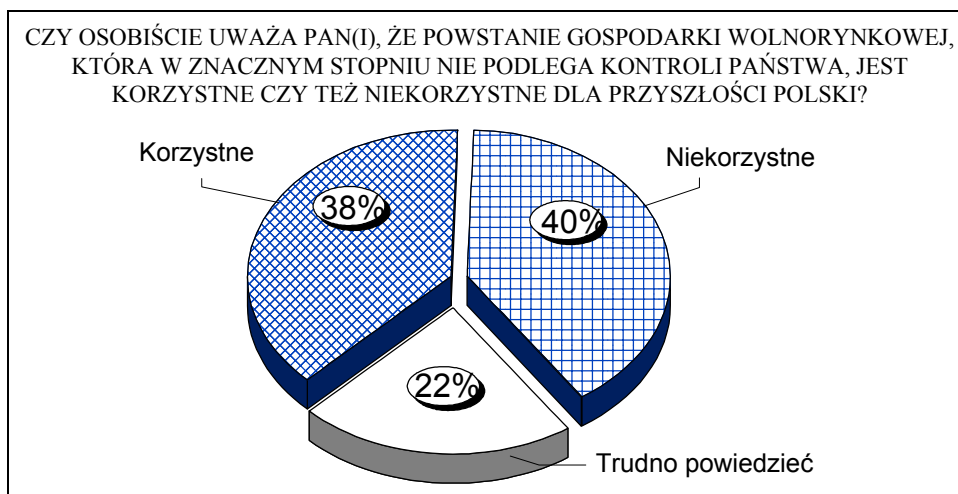
WARSZAWA, MAJ 2000

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- Dwie piąte Polaków zgadza się z opinią, że gospodarka kapitalistyczna oparta na swobodnej i prywatnej przedsiębiorczości, jest najlepszym systemem gospodarczym dla naszego kraju. Ponad jedna czwarta ankietowanych nie podziela jednak tego poglądu.

- Jeśli w pytaniu zawarte jest przypomnienie, że wolny rynek w gospodarce oznacza wycofanie się państwa z tej sfery życia społecznego, wówczas oceny wolnego rynku stają się bardziej sceptyczne. Dwie piąte respondentów (40%) skłania się do poglądu, że powstanie gospodarki wolnorynkowej, która nie podlega kontroli państwa, jest niekorzystne dla przyszłości Polski, podczas gdy nieznacznie mniejszy odsetek (38%) uznaje ten fakt za korzystny.

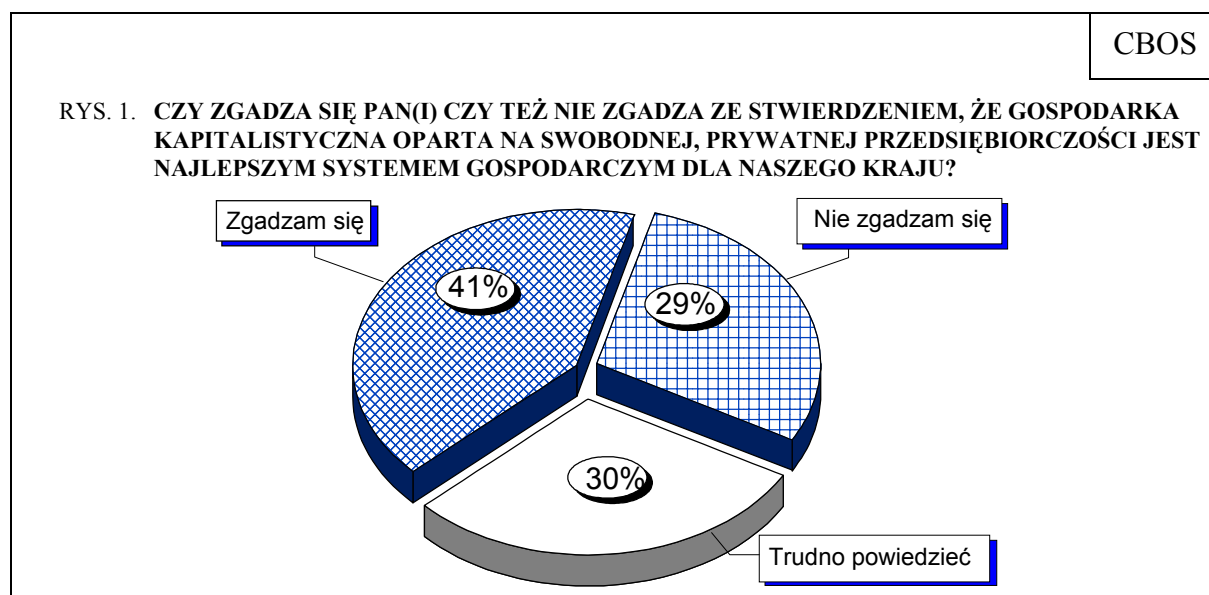

- Podzielone są również opinie o przemianach gospodarczych ostatniego dziesięciolecia. Odsetek ankietowanych uważających, że w porównaniu z drugą połową lat osiemdziesiątych sytuacja gospodarcza kraju się poprawiła, jest taki sam jak odsetek tych, którzy sądzą, że się pogorszyła (po 36%). Niewielka grupa badanych uważa, że sytuacja gospodarcza Polski nie uległa zmianie (12%).

Minęło już dziesięć lat, odkąd w Polsce mamy wolność gospodarczą i kształtują się instytucje i mechanizmy wolnego rynku. W jednym z ostatnich sondaży¹ zapytaliśmy ankietowanych, jak oceniają funkcjonowanie gospodarki wolnorynkowej w naszym kraju. Zapytaliśmy ich również o ocenę zmian gospodarczych, dokonanych w ostatniej dekadzie, a także o opinie na temat minionego ustroju gospodarczego.

POSTRZEGANIE GOSPODARKI WOLNORYNKOWEJ

Dwie piąte Polaków zgadza się ze stwierdzeniem, że gospodarka kapitalistyczna oparta na swobodnej i prywatnej przedsiębiorczości jest najlepszym systemem gospodarczym dla naszego kraju. Ponad jedna czwarta respondentów nie podziela jednak tego poglądu, uznając, jak można się domyślać, że w naszym przypadku lepszy byłby inny system gospodarczy niż kapitalistyczny.

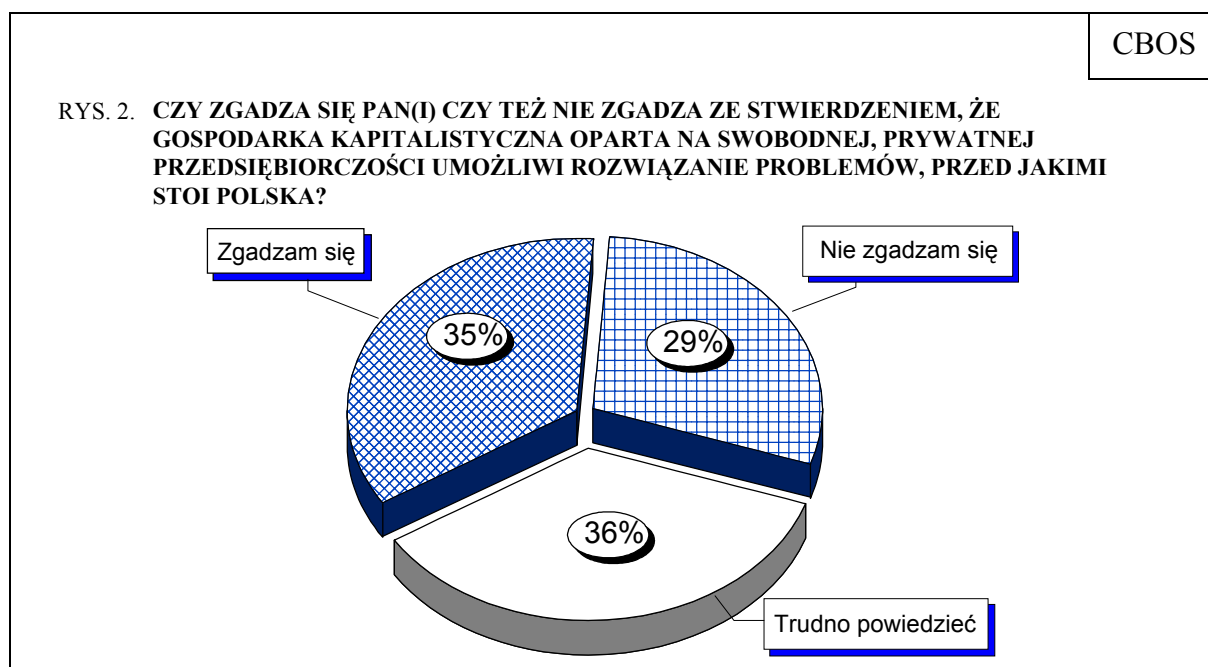
¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (118) - sfinansowane częściowo w ramach międzynarodowego projektu badawczego „Konsolidacja demokracji w Europie Środkowo-Wschodniej” przez Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej - przeprowadzono w dniach 1-8 marca 2000 roku na 1369-osobowej reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłych mieszkańców Polski. Omawiane pytania pochodzą z międzynarodowej części badania.

O tym, że oparta na swobodnej przedsiębiorczości gospodarka kapitalistyczna jest dla nas najlepszym systemem gospodarczym, częściej przekonane są osoby młode (do 34 roku życia) oraz w średnim wieku (od 35 do 44 lat), natomiast badani w wieku od 45 do 64 lat podzielają ten pogląd mniej jednoznacznie. Pozytywny stosunek do gospodarki kapitalistycznej można spotkać tym częściej, im wyższe jest wykształcenie ankietowanych. Ponad połowa ludności największych i najmniejszych miast popiera kapitalizm, natomiast stosunkowo najwięcej sceptyków znajdujemy wśród mieszkańców wsi. Co oczywiste, gospodarkę typu kapitalistycznego najczęściej akceptują respondenci osiągający dochody na osobę w rodzinie powyżej 799 zł, a także ci, którzy są zadowoleni z własnych warunków materialnych.

Spośród grup społeczno-zawodowych pozytywny stosunek do kapitalizmu mają przede wszystkim przedsiębiorcy i menedżerowie oraz specjaliści i osoby pracujące w zawodach twórczych. Natomiast wśród robotników wykwalifikowanych znajdujemy najwięcej opinii dystansujących się wobec kapitalizmu i w sumie w tej grupie zawodowej zdania na jego temat są podzielone. Zapewne użycie w pytaniu obciążonego znaczeniowo dużym ładunkiem ideologicznym terminu „kapitalizm” sprawia, że w wypowiedziach ankietowanych widać wyraźne zróżnicowania ideowe. Ponad dwie trzecie osób o poglądach prawicowych sądzi, że gospodarka tego typu stanowi dla naszego kraju najlepszy system ekonomiczny, natomiast wśród badanych identyfikujących się z lewicą przeważają ci, którzy nie zgadzają się z tym stwierdzeniem.

Nieco mniej Polaków wyraża pozytywne opinie na temat tego, czy gospodarka rynkowa stanowi panaceum na problemy, przed jakimi stoi nasz kraj. Tylko nieco ponad jedna trzecia ankietowanych (35%) akceptuje pogląd, że oparta na swobodnej przedsiębiorczości gospodarka kapitalistyczna umożliwi nam rozwiązanie problemów, niewiele mniejsza grupa (29%) nie zgadza się z tym stwierdzeniem. Może to oznaczać, że w odczuciu części badanych problemy, przed jakimi obecnie stoi Polska, częściowo wiążą się właśnie z nowym ustrojem gospodarczym, funkcjonującym od dziesięciu lat. Trudno zatem w samym modelu gospodarki rynkowej znaleźć lekarstwo na negatywne strony tego systemu, np. takie jak bezrobocie,

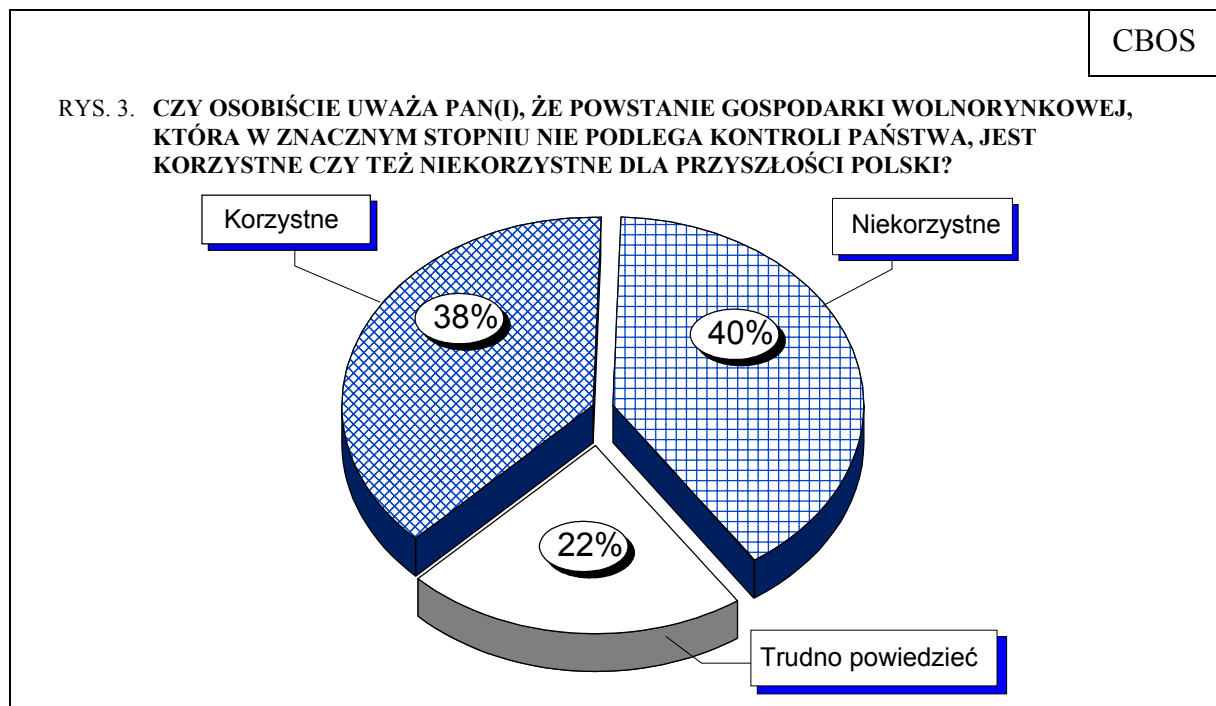
o którym skądinąd wiadomo², że jest powszechnie postrzegane jako jeden z najpoważniejszych problemów naszego kraju.

Dokonane na początku lat dziewięćdziesiątych zmiany rynkowe sprawiły, że Polacy powoli już zapominają o ustroju realnego socjalizmu - o tym, czym była w praktyce gospodarka nakazowo-rozdzielcza i jak funkcjonowała. Obecnie w świadomości społecznej dominują lęki i frustracje związane z nowym kształtem życia społecznego i gospodarczego, przesłaniające niegdysiejsze obawy i kompleksy. Można sądzić, że większość Polaków raczej nie obawia się pustych półek w sklepach czy braku wolności słowa, ale lęka się upadku swojego zakładu pracy lub w ogóle bezrobocia, czy też czuje się permanentnie nieusatysfakcjonowana wysokością otrzymywanej płacy i zbyt niskim - bądź nieadekwatnym do oczekiwań - poziomem życia swojej rodziny. Frustracje tego rodzaju są tym bardziej dotkliwe, że w nowych warunkach ekonomicznych pogłębia się rozwarstwienie społeczeństwa, jednym wiedzie się zupełnie dobrze, podczas gdy sytuacja innych - w ich własnym odczuciu - raczej się pogarsza, niż polepsza. Zapewne splotem tych czynników

² Por. K. Pankowski, B. Roguska, *Oceny zmian po roku '89*, w: *Nowa rzeczywistość. Oceny i opinie 1989-1999*, pod red. K. Zagórskiego i M. Strzeszewskiego, CBOS, Warszawa 2000.

można tłumaczyć fakt, że ankietowani mimo „teoretycznego”, ale przecież i praktycznego poparcia dla wolnego rynku, są w swych ocenach dużo bardziej sceptyczni, jeżeli w pytaniu zawarte jest przypomnienie, że wolny rynek w gospodarce oznacza wycofanie się państwa z tej sfery życia społecznego. Przy tak postawionym pytaniu oceny ankietowanych są wyraźnie podzielone - dwie piąte uważa, że powstanie gospodarki wolnorynkowej, która nie podlega kontroli państwa, jest niekorzystne dla przyszłości Polski, nieznacznie mniejsza grupa zaś uznaje ten fakt za korzystny.

Można sądzić, iż na ogólne oceny gospodarki rynkowej silnie wpływają bieżące kłopoty i pogłębianie się różnic w sytuacji ekonomicznej poszczególnych grup społecznych. Stąd zmianę w układzie poglądów ankietowanych trzeba interpretować przede wszystkim jako jedną z oznak sprzeciwu części badanych wobec wycofywania się państwa z pełnienia funkcji społecznych oraz zachowania możliwości wpływu na życie gospodarcze.

Poglądy na ten temat bardzo wyraźnie różnicuje wiek ankietowanych. Ponad połowa najmłodszych respondentów (do 24 roku życia) i niemal połowa osób w wieku od 25 do 34 lat uważa, że pojawienie się gospodarki wolnorynkowej jest korzystne dla Polski, natomiast

niespełna połowa badanych w wieku od 35 do 64 lat wyraża przeciwną opinię na ten temat - sądzi, że jeśli powstanie wolnego rynku oznacza ograniczenie roli państwa w gospodarce, to w sumie jest to zjawisko niekorzystne. Podobne różnice zdań obserwować można w zależności od miejsca zamieszkania ankietowanych - ponad połowa mieszkańców największych aglomeracji wyraża pozytywną opinię na ten temat. Im mniejsza jest miejscowość, w której mieszkają badani, tym częstsze są oceny negatywne - wśród mieszkańców wsi blisko dwukrotnie więcej jest opinii uznających wolny rynek za zjawisko niekorzystne niż ocen pozytywnych. Poglądy na ten temat najwyraźniej jednak różnicują deklarowane dochody przypadające na osobę w rodzinie.

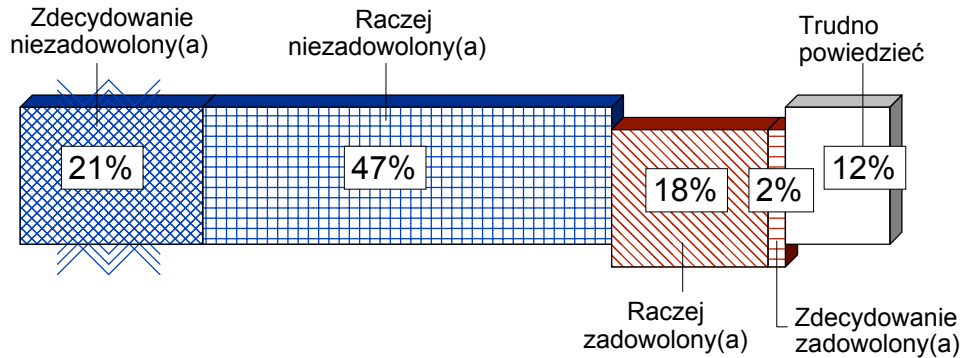
Tabela 1

Deklarowane dochody <i>per capita</i> w rodzinie	Czy osobiście uważa Pan(i), że powstanie gospodarki wolnorynkowej, która w znacznym stopniu nie podlega kontroli państwa, jest korzystne czy też niekorzystne dla przyszłości Polski?		
	Korzystne	Niekorzystne	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Do 275 zł	29	52	19
276 - 399 zł	30	49	21
400 - 549 zł	33	46	21
550 - 799 zł	44	34	22
Powyżej 799 zł	55	34	11

Wpływ na opinie mają również deklarowane poglądy polityczne - tylko badani utożsamiający się z prawicą w większości postrzegają jako korzystne dla przyszłości Polski powstanie wolnego rynku, wszyscy inni częściej wyrażają opinię przeciwną - w tym szczególnie często osoby identyfikujące się z lewicą - sądząc, że straty jednak przewyższają korzyści.

Opinie o gospodarce wolnorynkowej stają się jeszcze bardziej krytyczne, jeśli ankietowani wyrażają własną, subiektywną ocenę sposobu jej funkcjonowania. Ponad dwie trzecie badanych (68%) jest mniej lub bardziej niezadowolonych z tego, jak funkcjonuje gospodarka wolnorynkowa, zaledwie co piąty ma odmienne zdanie na ten temat.

RYS. 4. W JAKIM STOPNIU JEST PAN(I) ZADOWOLONY(A) BĄDŹ NIEZADOWOLONY(A) ZE SPOSOBU, W JAKI FUNKCJONUJE DZISIAJ W POLSCE GOSPODARKA WOLNORYNKOWA?*

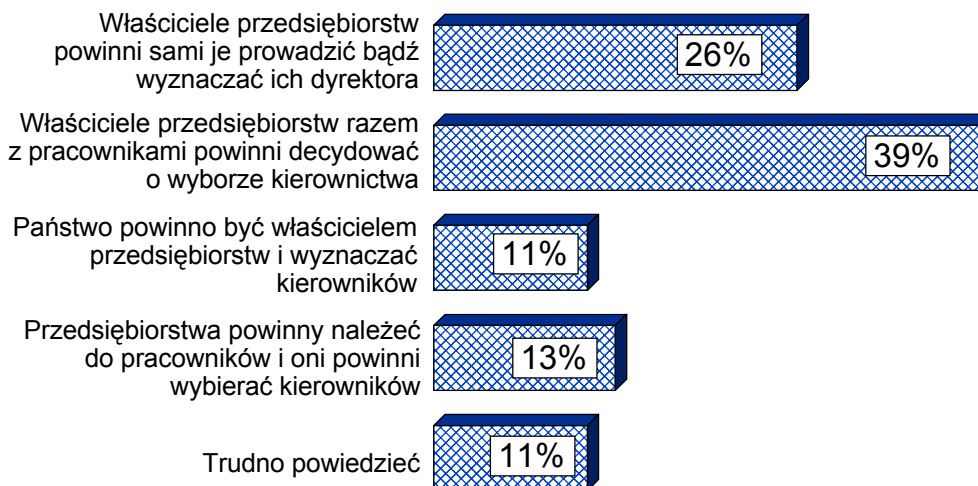

*Badani wskazywali na skali (od 1 do 10) punkt, który najbardziej odpowiada ich stanowisku w tej sprawie: punkty 1+2 - zdecydowanie niezadowolony(a), 3+4+5 - raczej niezadowolony(a), 6+7+8 - raczej zadowolony(a), 9+10 - zdecydowanie zadowolony(a).

WYOBRAŻENIA O PORZĄDKU GOSPODARCZYM

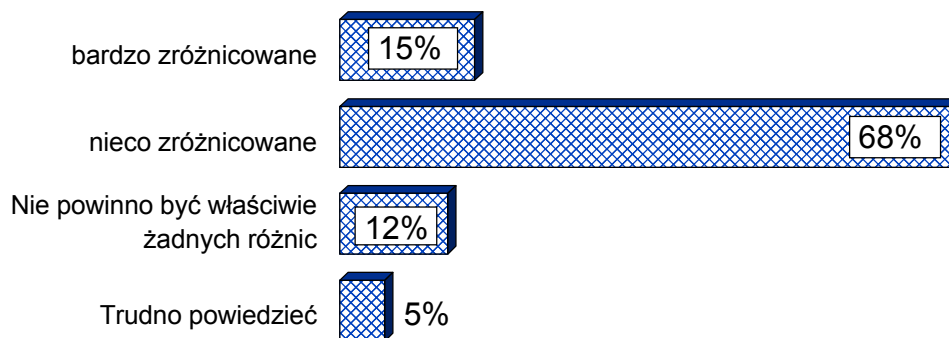
Ze sceptycyzmem wobec gospodarki rynkowej wiążą się też preferencje Polaków co do najbardziej pożądanej formy własności przedsiębiorstw przemysłowych. Tylko co czwarty respondent w pełni akceptuje konsekwencje prywatnej własności przedsiębiorstw i fakt, że to prywatny właściciel przedsiębiorstwa wyznacza jego zarząd i dyrekcję. Większa część ankietowanych (niemal dwie piąte) wolałaby, żeby wpływ na wybór kadry zarządzającej przedsiębiorstwem mieli również pracownicy, a nie tylko właściciel. Aż co dziewiątemu respondentowi najbardziej odpowiadałaby forma własności typowa dla okresu realnego socjalizmu, kiedy nie istniała prywatna własność środków produkcji, a nominalnym właścicielem wszystkich przedsiębiorstw przemysłowych było państwo. Nieznacznie większy odsetek badanych najbardziej popiera własność pracowniczą, tzn. uważa, że najlepiej byłoby, gdyby przedsiębiorstwa należały do pracowników i oni właśnie powinni wybierać kierowników.

RYS. 5. WIELE DYSKUTUJE SIĘ O TYM, KTO POWINIEN ZARZĄDZAĆ PRZEDSIĘBIORSTWAMI PRZEMYSŁOWYMI. KTÓRA Z NIŻEJ PODANYCH OPINII NAJBLIŻSZA JEST TEMU, CO PAN(I) SĄDZI O TEJ SPRAWIE?

Panujące w społeczeństwie poglądy na temat zróżnicowania zarobków niezupełnie odpowiadają ideom liberalizmu gospodarczego. Zdecydowana większość badanych uważa, że zarobki powinny być tylko nieco zróżnicowane, co ósmy respondent sądzi nawet, że w ogóle nie powinno być w tej sferze większych różnic. Tylko 15% ankietowanych akceptuje duże zróżnicowanie zarobków.

RYS. 6. CZY UWAŻA PAN(I), ŻE ZAROBKI UZYSKIWANE Z PRACY POWINNY BYĆ:

Przedstawiając respondentom kilkanaście pojęć i terminów nacechowanych zarówno pozytywnie, jak i negatywnie poprosiliśmy o wyróżnienie takich, które kojarzą im się z kapitalizmem i gospodarką wolnorynkową, oraz łączących się w ich pojęciu z typem gospodarki socjalistycznej bez prywatnych przedsiębiorstw. Z gospodarką kapitalistyczną najbardziej jednoznacznie kojarzą się badanym następujące terminy: *zysk*, *postęp techniczny*, a także *postęp* w ogóle oraz *wolność*. Ponad połowa respondentów właśnie z tym typem gospodarki łączy również takie pozytywnie nacechowane pojęcia, jak *dobrobyt* i *wydajność*. Z kapitalizmem kojarzą się jednak także pojęcia o charakterze negatywnym - przed wszystkim *strajk*, ale również *egoizm*, *korupcja* i *brak równości*. Natomiast z gospodarką socjalistyczną w świadomości badanych w największym stopniu łączą się terminy: *represje*, *niedobory*, *planowanie*, ale także *dobro ludzi*.

Tabela 2

Proszę powiedzieć, które z podanych określeń kojarzą się Panu(i) z kapitalistyczną gospodarką wolnorynkową, a które z socjalistyczną gospodarką bez prywatnych przedsiębiorstw?	Z kapitalistyczną gospodarką wolnorynkową	Z socjalistyczną gospodarką bez prywatnych przedsiębiorstw	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Zysk	78	5	17
Postęp techniczny	72	6	22
Wolność	69	11	20
Postęp	68	9	23
Strajk	67	15	18
Egoizm	60	13	27
Dobrobyt	55	17	28
Korupcja	53	16	31
Wydajność	52	26	22
Brak równości	52	28	20
Władza	43	32	25
Sprawiedliwość	35	30	35
Dobro ludzi	32	40	28
Planowanie	30	47	23
Braki, niedobory	21	55	23
Represje	20	53	27

Można sądzić, że skojarzenia ankietowanych są w dużej mierze pochodną utrwalonej niegdyś wiedzy o różnicowaniach ideologicznych między tymi dwoma systemami ekonomicznymi, a w mniejszym stopniu wiążą się z doświadczeniami empirycznymi. Znamienne jest, że np. pojęcie *strajk*, mimo obfitości tego rodzaju wydarzeń w ostatniej fazie istnienia socjalizmu, bardziej jednak kojarzy się ankietowanym z kapitalizmem niż socjalizmem.

SOCJALIZM JEST LEPSZY?

Od kwietnia ubiegłego roku w poglądach politycznych Polaków obserwujemy wzrost popularności przekonań lewicowych. Po wielomiesięcznym okresie przewagi poglądów prawicowych nad lewicowymi³ ten zwrot w lewo jest wyraźnie zauważalny. Również obecnie (dane z kwietnia 2000) więcej niż jedna czwarta ankietowanych (29%) deklaruje, że utożsamia się z lewicą, natomiast tylko 21% identyfikuje się z prawicą. Zmiana preferencji w zakresie poglądów politycznych znajduje także odbicie - dla części badanych - w rehabilitacji niektórych idei lewicowych. W porównaniu z listopadem '95 zmniejszył się krytycyzm wobec socjalizmu - zmalała liczba osób uznających programową utopijność tego ustroju, natomiast nieco wzrósł odsetek wierzących, że socjalizm to słuszna idea, która została jedynie wypaczona. Obecnie niemal połowa respondentów podziela przekonanie, że socjalizm to dobra idea, jednak źle ją realizowano.

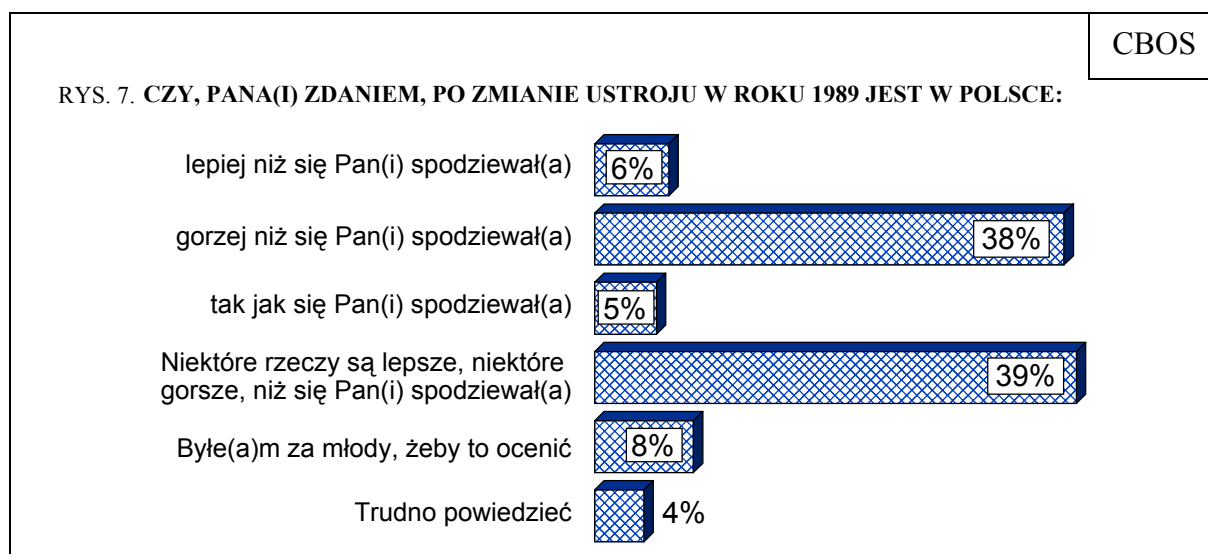
Tabela 3

Czy, Pana(i) zdaniem, socjalizm to:	Wskazania respondentów według terminów badań	
	XI 1995	III 2000
	w procentach	
- dobra idea, która jednak była źle realizowana	44	47
- idea zasadniczo nieżyciowa, niemożliwa do wprowadzenia	36	30
Trudno powiedzieć	20	23

³ Od połowy roku '95 do połowy roku '98.

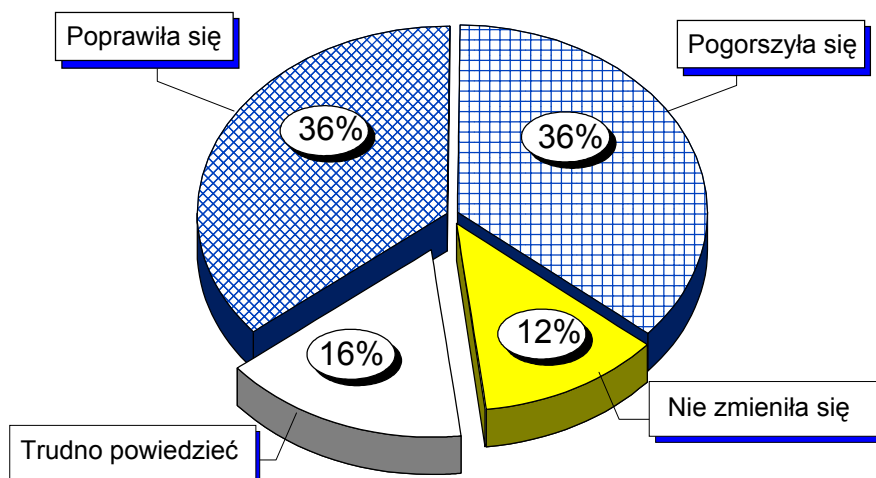
OCENY ZMIAN

Dla blisko dwóch piątych ankietowanych zmiany, które dokonały się w ciągu ostatnich dziesięciu lat, nie spełniły pokładanych w nich nadziei. Zaledwie co dziesiąty badany czuje się usatysfakcjonowany dokonaniem tego dziesięciolecia i uważa, że po zmianie ustroju w roku '89 jest w Polsce co najmniej tak, jak się spodziewał.

Jeśli weźmiemy pod uwagę tylko gospodarczy wymiar przemian, to opinie Polaków są równo podzielone - odsetek osób uważających, że w porównaniu z drugą połową lat osiemdziesiątych sytuacja gospodarcza kraju poprawiła się, jest taki sam jak odsetek tych, którzy sądzą, że się pogorszyła. Odpowiedzi ankietowanych wydają się dość zadziwiające, jeśli uwzględnić fakt, że koniec lat osiemdziesiątych był okresem przedłużającego się kryzysu gospodarczego, permanentnych braków zaopatrzeniowych na rynku, a także kryzysu politycznego. Z drugiej strony jednak istniała pewność zatrudnienia, zakłady pracy nie upadały (choć często kontynuowały bezsensowną, z punktu widzenia mechanizmów ekonomicznych, produkcję), praktycznie nie słyszało się o bezrobociu. Można zatem raz jeszcze stwierdzić, iż wszystko wskazuje na to, że respondenci oceniają przeszłość przede wszystkim przez pryzmat współczesnych, bieżących problemów.

RYS. 8. CZY, PANA(I) ZDANIEM, W PORÓWNANIU Z OSTATNIMI LATAMI SYSTEMU KOMUNISTYCZNEGO, T.J. DRUGĄ POŁOWĄ LAT OSIEMDZIESIĄTYCH, SYTUACJA GOSPODARCZA KRAJU POPRAWIŁA SIĘ, POGORSZYŁA CZY TEŻ SIĘ NIE ZMIENIŁA?

Niemal połowa mieszkańców wsi, osób z wykształceniem podstawowym, respondentów w wieku od 45 do 54 lat sądzi, że w porównaniu z końcem lat osiemdziesiątych sytuacja gospodarcza kraju się pogorszyła. Natomiast badani do 34 roku życia, mieszkańcy dużych miast (powyżej 100 tys. ludności), a także osoby z wykształceniem co najmniej średnim sądzą, że sytuacja gospodarcza Polski się poprawiła. Co oczywiste, poglądy na ten temat różnicują głównie osiągnięte dochody oraz samopoczucie materialne. Dla połowy osób deklarujących najniższe dochody na osobę w rodzinie sytuacja gospodarcza kraju w ciągu tych dziesięciu lat zmieniła się na gorsze, natomiast blisko dwie trzecie ankietowanych o najwyższych dochodach jest przekonanych, że zmieniła się ona na lepsze. Podobnie zróżnicowane są opinie w zależności od oceny własnych warunków materialnych.

Tabela 4

Ocena własnych warunków materialnych	Czy, Pana(i) zdaniem, w porównaniu z ostatnimi latami systemu komunistycznego, to jest drugą połową lat osiemdziesiątych, sytuacja gospodarcza kraju poprawiła się, pogorszyła czy nie zmieniła się?			
	Poprawiła się	Nie zmieniła się	Pogorszyła się	Trudno powiedzieć
w procentach				
Złe	26	12	50	11
Średnie	36	11	32	20
Dobre	57	11	14	18

Mimo praktycznego, obserwowanego w codziennym życiu, poparcia dla wolnego rynku, duża część polskiego społeczeństwa ocenia gospodarkę wolnorynkową dość sceptycznie. Co prawda przeważa opinia, że oparta na swobodnej przedsiębiorczości kapitalistyczna gospodarka jest najlepszym systemem gospodarczym dla naszego kraju, ale już mniej optymistycznie badani zapatrują się na możliwości rozwiązania tą drogą naszych problemów ekonomicznych. Jeszcze większy sceptycyzm obserwujemy, gdy w pytaniu jest mowa o ograniczaniu roli państwa i jego wycofywaniu się z wpływu na życie gospodarcze. W sumie w ocenie ankietowanych sposób funkcjonowania gospodarki rynkowej w naszym kraju pozostawia wiele do życzenia - dwie trzecie respondentów jest w mniejszym lub większym stopniu niezadowolonych ze sposobu, w jaki funkcjonuje w Polsce gospodarka wolnorynkowa.

Rosnący krytycyzm wobec podporządkowania życia społecznego i gospodarczego wyłącznie mechanizmom rynkowym łączy się z pewną rehabilitacją idei i poglądów lewicowych oraz wzrostem ich popularności. Znajduje to odbicie zarówno w mniej krytycznym stosunku do socjalizmu, jak i w skłaniających do zastanowienia ocenach zmian gospodarczych ostatniego dziesięciolecia. Jeśli sytuacja nie ulegnie zmianie, trudno oczekiwać, by obecny układ deklaracji poglądów politycznych w naszym kraju nie znalazł przełożenia na wybory polityczne Polaków dokonywane w tym i w przyszłym roku przy wyborczej urnie.

Opracował

Krzysztof PANKOWSKI

A N E K S

Tabela 1. Czy zgadza się Pan(i), czy też nie zgadza ze stwierdzeniem,
że gospodarka kapitalistyczna oparta na swobodnej, prywatnej
przedsiębiorczości jest najlepszym systemem gospodarczym
dla naszego kraju?

(%)

	Zgadza się	Nie zgadza się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	41	29	30	1365
Płeć				
Mężczyźni	47	28	26	646
Kobiety	36	29	35	718
Wiek				
18-24 lat	46	27	27	196
25-34	50	27	23	241
35-44	43	27	30	274
45-54	40	32	29	291
55-64	41	32	27	141
65 lat i więcej	27	28	45	222
Miejsce zamieszkania				
Wieś	29	34	37	494
Miasto do 20 tys.	54	24	23	191
20 - 100 tys.	38	29	33	295
101 - 500 tys.	49	24	27	263
501 tys. i więcej mieszk.	59	25	16	121
Wykształcenie				
Podstawowe	21	31	48	409
Zasadnicze zawodowe	41	33	26	362
Średnie	50	27	23	448
Wyższe	67	17	16	147
Grupa społ.-zaw. pracujący i obecnie niepracujący				
Przedsiębiorcy/ menedżer.	71	11	18	65
Zawody twórcze i specjal.	64	23	12	111
Prac. umysłowi-kierownicy	48	27	24	76
Inni umysł. i fizycz.-umysł	44	24	32	229
Mistrzowie i brygadziści	54	32	15	49
Robotnicy wykwalifikowani	39	35	27	384
Robotnicy niewykwalifik.	20	32	48	162
Rolnicy i robotnicy rolni	18	32	50	138
Zawodowi wojskowi i inne służby mundurowe	79	11	10	25
Nigdy niepracujący	44	27	29	124
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	51	27	22	240
spółce właścicieli	43	34	23	113
prywatnych i państwa	56	21	23	226
sekt. pryw. poza rolnict.	24	35	41	44
prywatnym gosp. rolnym				
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	30	36	34	221
276 - 399	34	33	33	174
400 - 549	36	35	29	268
550 - 799	47	23	30	187
Powyżej 799 zł	62	22	16	173
Ocena własnych war. mater.				
Złe	32	35	33	540
Średnie	42	26	32	589
Dobre	60	20	20	234
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	50	18	32	91
Raz w tygodniu	39	30	31	727
1-2 razy w miesiącu	41	29	30	209
Kilka razy w roku	45	26	29	248
W ogóle nie uczestniczy	40	31	29	87
Poglądy polityczne				
Lewica	34	40	25	377
Centrum	44	29	28	455
Prawica	69	13	18	228
Trudno powiedzieć	24	26	50	299

Tabela 2. Czy osobiście uważa Pan(i), że powstanie gospodarki wolnorynkowej, która w znacznym stopniu nie podlega kontroli państwa, jest korzystne czy też niekorzystne dla przyszłości Polski?
(%)

	Korzystne	Niekorzystne	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	38	40	22	1366
Płeć				
Mężczyźni	44	39	17	648
Kobiety	32	42	26	718
Wiek				
18-24 lat	55	26	19	196
25-34	49	38	13	243
35-44	33	46	21	274
45-54	34	49	18	291
55-64	33	46	21	141
65 lat i więcej	26	34	39	222
Miejsce zamieszkania				
Wieś	26	47	27	496
Miasto do 20 tys.	42	38	21	191
20 - 100 tys.	40	38	22	295
101 - 500 tys.	46	35	18	262
501 tys. i więcej mieszk.	57	35	8	121
Wykształcenie				
Podstawowe	22	41	37	408
Zasadnicze zawodowe	36	46	18	364
Średnie	46	41	13	448
Wyższe	62	24	14	147
Grupa społ.-zaw. pracujący i obecnie niepracujący				
Przedsiębiorcy/ menedżer.	48	34	18	65
Zawody twórcze i specjal.	52	37	11	111
Prac. umysłowi-kierownicy	49	37	14	76
Inni umysł. i fizycz.-umysł	46	36	17	229
Mistrzowie i brygadziści	48	35	16	49
Robotnicy wykwalifikowani	35	47	17	385
Robotnicy niewykwalifik.	22	44	34	162
Rolnicy i robotnicy rolni	13	45	42	138
Zawodowi wojskowi i inne służby mundurowe	50	43	7	25
Nigdy niepracujący	48	27	26	124
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	48	38	14	240
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	47	40	13	115
sekt. pryw. poza rolnict.	45	37	18	226
prywatnym gosp. rolnym	15	51	34	44
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	29	52	19	221
276 - 399	30	49	21	174
400 - 549	33	46	21	270
550 - 799	44	34	22	187
Powyżej 799 zł	55	34	11	172
Ocena własnych war. mater.				
Złe	28	49	23	542
Średnie	40	38	22	589
Dobre	56	26	18	234
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	36	34	30	91
Raz w tygodniu	34	41	25	728
1-2 razy w miesiącu	46	39	15	209
Kilka razy w roku	42	42	16	248
W ogóle nie uczestniczy	42	39	20	87
Poglądy polityczne				
Lewica	37	49	14	379
Centrum	37	42	22	455
Prawica	57	29	14	228
Trudno powiedzieć	26	37	37	299

Tabela 3. W jakim stopniu jest Pan(i) zadowolony(a) bądź niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje dzisiaj w Polsce gospodarka wolnorynkowa?
1 - Zdecydowanie niezadowolony(a); 2 - Raczej niezadowolony(a); 3 - Raczej zadowolony(a); 4 - Zdecydowanie zadowolony(a)

	(%)					
	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	21	47	18	2	12	1369
Płeć						
Mężczyźni	20	48	21	3	8	648
Kobiety	21	46	16	1	15	721
Wiek						
18-24 lat	13	44	30	0	13	196
25-34	19	48	24	2	7	243
35-44	21	53	15	2	9	274
45-54	25	51	14	2	8	291
55-64	22	40	18	3	16	141
65 lat i więcej	25	39	12	3	21	224
Miejsce zamieszkania						
Wieś	26	43	13	2	15	496
Miasto do 20 tys.	18	57	19	0	7	191
20 - 100 tys.	18	48	17	3	13	297
101 - 500 tys.	19	44	25	2	10	263
501 tys. i więcej mieszk.	18	47	26	3	6	121
Wykształcenie						
Podstawowe	26	38	11	3	22	411
Zasadnicze zawodowe	25	48	16	2	8	364
Średnie	17	50	24	2	8	448
Wyższe	11	58	25	2	4	147
Grupa społ.-zaw. pracujący i obecnie niepracujący						
Przedsiębiorcy/ menedżer.	12	48	35	0	5	65
Zawody twórcze i specjal.	18	58	19	2	2	111
Prac. umysłowi-kierownicy	14	57	18	1	8	76
Inni umysł. i fizycz.-umysł	17	45	26	2	10	229
Mistrzowie i brygadziści	9	61	15	5	10	49
Robotnicy wykwalifikowani	26	47	15	4	9	385
Robotnicy niewykwalifik.	24	45	10	3	17	162
Rolnicy i robotnicy rolni	27	37	9	0	27	140
Zawodowi wojskowi i inne służby mundurowe	15	56	23	3	3	25
Nigdy niepracujący	20	40	26	0	15	124
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	18	56	19	1	6	240
spółce właścicieli	20	52	22	1	5	115
prywatnych i państwa	16	50	22	4	9	226
sekt. pryw. poza rolnict. prywatnym gosp. rolnym	34	40	9	0	16	44
Dochody na jedną osobę						
Do 275 zł	28	46	14	2	10	223
276 - 399	28	51	12	0	8	174
400 - 549	26	47	15	1	11	270
550 - 799	15	46	26	3	10	187
Powyżej 799 zł	14	49	27	4	6	173
Ocena własnych war. mater.						
Złe	29	43	14	1	12	542
Średnie	18	49	18	3	12	592
Dobre	10	50	28	3	9	234
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	15	44	20	1	19	91
Raz w tygodniu	20	49	18	2	12	729
1-2 razy w miesiącu	21	44	19	4	11	209
Kilka razy w roku	26	46	17	4	7	248
W ogóle nie uczestniczy	19	45	18	1	17	89
Poglądy polityczne						
Lewica	29	49	14	1	6	379
Centrum	20	57	16	1	6	455
Prawica	11	36	40	7	7	228
Trudno powiedzieć	21	36	11	2	31	301

Tabela 4. Czy, Pana(i) zdaniem, w porównaniu z ostatnimi latami systemu komunistycznego, tj. drugą połową lat osiemdziesiątych, sytuacja gospodarcza kraju poprawiła się, pogorszyła czy też się nie zmieniła?

(%)

	Poprawiła się	Nie zmieniła się	Pogorszyła się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	36	12	36	16	1366
Płeć					
Mężczyźni	38	12	34	15	648
Kobiety	34	11	38	17	718
Wiek					
18-24 lat	31	8	18	43	196
25-34	41	11	31	17	243
35-44	39	11	41	9	274
45-54	37	9	45	8	291
55-64	35	16	43	6	141
65 lat i więcej	30	17	36	17	222
Miejsce zamieszkania					
Wieś	22	12	46	20	495
Miasto do 20 tys.	39	19	30	12	191
20 - 100 tys.	40	8	36	16	295
101 - 500 tys.	45	13	29	13	263
501 tys. i więcej mieszk.	57	6	22	15	121
Wykształcenie					
Podstawowe	20	18	45	18	409
Zasadnicze zawodowe	32	10	43	15	364
Średnie	46	9	27	17	447
Wyższe	58	5	22	14	147
Grupa społ.-zaw. pracujący i obecnie niepracujący					
Przedsiębiorcy/ menedżer.	53	14	16	17	65
Zawody twórcze i specjal.	52	8	29	11	111
Prac. umysłowi-kierownicy	50	7	27	15	76
Inni umysł. i fizycz. -umysł	49	10	29	13	229
Mistrzowie i brygadziści	53	8	34	5	49
Robotnicy wykwalifikowani	32	12	40	16	385
Robotnicy niewykwalifik.	20	22	43	15	162
Rolnicy i robotnicy rolni	13	12	58	17	138
Zawodowi wojskowi i inne służby mundurowe	44	0	22	34	25
Nigdy niepracujący	32	10	30	28	124
Pracuje w:					
inst. państw. publicznej	44	11	32	13	240
spółce właścicieli prywatnych i państwa	45	17	27	12	115
sekt. pryw. poza rolnict.	43	10	25	21	226
prywatnym gosp. rolnym	13	5	69	13	44
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	23	12	51	13	221
276 - 399	31	11	39	18	174
400 - 549	33	12	37	17	269
550 - 799	40	11	36	13	187
Powyżej 799 zł	64	8	22	6	173
Ocena własnych war. mater.					
Złe	26	12	50	11	542
Średnie	36	11	32	20	589
Dobre	57	11	14	18	234
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	39	13	33	16	91
Raz w tygodniu	33	13	37	17	729
1-2 razy w miesiącu	39	9	34	18	209
Kilka razy w roku	39	10	36	15	247
W ogóle nie uczestniczy	41	10	36	13	87
Poglądy polityczne					
Lewica	31	11	44	14	379
Centrum	39	12	32	16	455
Prawica	62	10	19	9	228
Trudno powiedzieć	17	14	45	25	298